

adatainak sem néz utána, még azoknak sem, a melyeket G. maga kérdőjellel lát el. Ilyen esetekben egyszerűen elhagyja a kérdőjelet! Átveszi a G. sajtóhibáit (Kurvázy, Karvázy helyett; Szász K. *Őceán* cz. fordítása szerintük a Nővilág 1865. folyamában jelent meg, holott 1863-ban), tárgyi hibáit (a *Fragment* cz. verset Spóner A. fordította le, Nővilág, 1862. 376. holott névtelenül jelent meg; nem tudja, hogy *Zalánfi Kornél* Ábrányi Kornél álneve, s így ugyanazok a műfordítások, minthogy összegyűjtve Ábrányi neve alatt jelentek meg, kettősen szerepelnek, stb.). Nagy számmal vannak téves vagy hiányos idézetei is. (*Nefelejts*, se évszám, se lapszám; Horváth Lázár fordításai többször megtalálhatatlanok; egy fordítását nem veszi észre, egy fordításának pedig eredetijét nem tudja meghatározni). Adattárának mindjárt az első sora érthetetlen: »A *Fragment* (IV. 21.) Spóner Andor.« Hiányzik tehát a magyar cím és a lelőhely! M. felvesz nem létező fordításokat is, lelőhelyüket természetesen pontosan nem tudja megjelölni, de azért — csodálatos módon — az *angol megfelelőt pontosan tudja* közölni! Viszont *hat létező* fordításnak tévesen jelöli meg a megfelelőjét, azonos fordításokat (Zalánfién kívül is) *két* helyen szerepeltet, stb., stb. Széchenyit megteszi a Childe Harold magyar fordítójának, pedig előbb (353. l.) ő maga jelenti ki, hogy Sz. ilyen fordításának nyomát még kézirtaiban sem találhatta. Mazeppának 4 fordítását mutatja ki M., de ebből csak egy van meg. A legelső (*Rajzolatok*, 1836. II. 809.) csak silány prózai kivonata a byroni műnek, melyből egyes részletek teljesen hiányzanak. Egy másik Mazeppa-fordító pedig talán nem is ismerte B.-t, e című műve egy hosszú romantikus novella, mely irodalomtörténetileg a legcsekélyebb vonatkozásban sincs Byronnal. A negyedik fordításról ez olvasható: »Mazeppa. Krupecz J. Pesti Divatlap, 1846., 970. (Szerinte teljesen lefordította.)« A zárójelbe tett megjegyzés teljességgel érthetetlen, a míg fel nem ütjük az idézett évfolyamot. Ott egy szerkesztői jegyzetben azt az ígéretet olvashatjuk, hogy a korán elhunyt költőnek Mazeppa-fordítását rövidesen közölni fogják.

Megemlítjük még, hogy az idézetekben kb. 20 esetben találtunk hibás lap- vagy kötetszámot s kijegyzünk néhány értelemzavaró sajtóhibát. »Mint Babel *helyén*« helyett (367.) Mint B. *habja* kell, »this suffering *day*« helyett *clay* a helyes (373.), egy *Tercsi* álnevű buzgó fordító *Terni* néven szerepel a név- és tárgymutatóban.

Byron hatásának mind vázlatos előadása, mind adattára tehát csak igen nagy kritikaival használható.

KARDOS LAJOS.

Váczy János: *Tompa Mihály életrajza*. A Magyar Tudományos Akadémia könyvkiadó vállalata, új folyam 1911—1913. cyclus. Budapest, 1913. 8. r. IX. + 303. l.

A Kisfaludy-Társaság életrajzpályázata 1909-ben két kiváló Tompa-életrajzzal gazdagította feldolgozó irodalmunkat. Mindkét életrajz nyeresége irodalmunknak: hiánypótló és egy eddig még kel-

löleg nem méltatott emberi és írói pálya szeretettel és szorgalommal megvilágított képe. Kéki Lajos pályadíjnyertes műve megjelenésben is megelőzte Váczy Jánosnak dicsérettel kitüntetett munkáját, mely az Akadémia kiadásának legutóbbi cyclusában jelent meg.

Váczy munkája legterjedelmesebb az eddigi (S. Szabó József, Lengyel Miklós és Kéki Lajos) Tompa-életrajzok között. Kilencz fejezetben tárgyalja Tompa életét, melyek közül 6 életének egy-egy szakáról szól, 3 pedig költészetét méltatja. A munka beosztásának ez aránya, a könyv czíme, berendezése és egész iránya arra vall, hogy írója elsősorban Tompa életrajzát törekedett megírni. Az író intenióját tartjuk tehát szem előtt, mikor a könyv értékelését is főleg ebből a szempontból végezzük.

Váczy könyve, mint életrajz, nemcsak a legterjedelmesebb, de egyszersmind a legrészletesebb Tompa-életrajz: egy szenvedésekben eltelt és érzelmekben gazdag pálya külső képének hű rajza. Tompa életének minden mozzanata több oldalról oly élesen meg van világítva, hogy megoldásra váró problémával alig is volt dolga az életírónak. Az előmunkálatok gazdagsága így fölmentette az írot az önálló kutatástól, s valóban a költő életére vonatkozó újabb adatot nem is találunk könyvében, azon néhány részleten kívül, melyet eddig nem publikált levelekből idéz. De a készen kapott adatokat ügyesen csoportosítja, rendszerezi, a részletekbe is mélyen behatoló pontos rajzot nyújt, a melyek hasznos és élvezetes olvasmánynyá teszik könyvét. Új oldalról ugyan nem világítja meg a költő életpályáját, de a részletek kiszínezésére fordított gondosság öntudatosan hozzájárul és emeli azt az összhatást, melynek az olvasó lelkében erről a rokonszenves emberi és írói pályáról ki kell alakulnia. De nemcsak külső, hanem belső képet is nyújt Váczy munkája. Tompának az érzelmek váltakozásában gazdag költői élete igen szerencsés tolmácsolóra talált e könyv érdemes írójában, különösen a költőnek őszinte és meleg szeretettel bemutatott papi pályája, barátaihoz való viszonya, legszebb lapjai könyvének, hol az érzelmek színezésében hangja is bizonyos lendületet nyer.

Kár azonban, hogy az életrajz egyöntetűségét és folyamatoságát három helyen is megszakítja Tompa költészetének közbeékelte méltatása. Ez által mind külsőleg, mind belsőleg széttagolódik a könyv szerkezetének egysége, másfelől Tompa életének s költészetének pszichológiai kimélyítését sem tudta a szerző egyöntetűen és következetesen keresztülvinni, pedig alig van költő, kinek élete és költészete alkalmasabb volna a pszichológiai analysisre, mint épen a Tompáé. A méltatás sorrendjében is különösen feltűnik az a kellőleg meg nem okolható eljárás, hogy az *allegoriák* méltatása megelőzi költészetének időrendben jóval előbb eső termékeit, a *Népregék*, *népmondák* tárgyalása csak 80 lappal később kezdődik, *Lantos költészeté* 140 lappal hátrább. Ez az éles elkülönítés sem sikerült a szerzőnek mindenütt, mert a *Lantos költészet* fejtegetésénél ismételten visszatér az allegoriák méltatására, a mi csak azt mutatja, hogy nem volt

czélszerű e kettőnek különválasztása. A méltatás sorrendjében tehát jobban kellett volna alkalmazkodni az írónak az életrajz megfelelő szakához, s ez nemcsak az egyöntetűség javára vált volna, hanem a költő élete és költészete kellő elmélyítéséhez is irányt szabott volna. A méltatásban ismét a gondosság, a mindenre kiterjedő figyelem jellemzi a könyvet, különösen Tompa elbeszélő költészetének az eddigieknél jóval bővebb és részletesebb fejtegetése a nagy szorgalommal és kedvvel megírt könyv e részének legsikerültebb fejezete. A költészet méltatásába bár nem törekedett az író új szempontot bevinni s igen sokszor a tartalmak elmondásának torlódását is nemcsak unalmasnak, de sok helyen fölöslegesnek is érezzük, még itt is találni fog az olvasó elismerést érdemlő részleteket. Legjobban megragadják figyelmünket azok a lapok, hol Tompa költői nyelvéről s papi dolgozatairól olvasunk, melyekben eddig még eléggé nem méltatott, új oldalról mutatja be Tompában az öntudatos nyelv-művészt és szépen jellemzi a papot.

Sajnos, a könyv philologiai alapvetésében és kritikai apparatuzában sok kifogásolni való van. Menthető, de meg is róható mulasztás egy teljes bibliographia összeállításnak hiánya, a mely emelte volna könyvének értékét s ezzel többet nyújtott volna az eddigi Tompa-életrajzoknál is. A folyóiratokban és lapokban szét-szórt adatoknak összeszedése ugyan nehéz, de értékes lett volna, s egyszersmind szükséges is, mert így nem feledkezett volna meg Tompa és Böszörményi Kati viszonyára vonatkozólag Ferenczy János dolgozatának, Tompa természetérképét s világirodalmi vonatkozásait illetőleg Bene Kálmán értekezésének, továbbá a Tompa forrásait kutató Tolnai Vilmos és Zlinszky Aladár jeles tanulmányainak s eredményeinek felhasználásáról s értékesítéséről. A philologiai alapvetésnek ebből a hiányából magyarázható meg az a pár tárgyi tévedés is, melyek közül a legfontosabbakat a következőkben kívánjuk helyreigazítani: Tompa ifjúkori balladájának helyes címe *Béla király és a bujdosók*, és nem két ballada ez, mint arra a *Béla király és A bujdosók* írásából (19. l.) s a tárgymutatóban is külön-külön említéséből következtetni lehetne. Tompa első könyvének *Népregék, népmondák* a pontos címe, a mi helyett következetesen *Népregék és népmondákat* ír a szerző. A *Télen-nyáron pusztán az én lakásom cz.* legelterjedtebb népdalát Tompa nem a Rókusban írta (49. l.), hol 1846 február 25-től márczius 11-ig feküdt, mert az már 1846 február 7-én megjelent az *Életképek* 6. sz.-ban. *A madár fiaihoz cz.* allegoria a *Délibáb* 1853-iki folyamának első számában jelent meg (l. Kéki könyve 110. l.) és nem a *Forradalmi* (helyesen: *Magyar*) *Emléklapok*-ban (90. l.). A *Mit kérek cz.* verset 1850 végén adta ki a *Pesti Röpivék*-ben s nem »pályája első felében« (240. l.). *A futó csillagról cz.* vers török basáját nem *Kujon*-nak hívják (195., 202. l.), hanem *Kuján*-nak.

Az olvasók figyelmét bizonyára nem fogják elkerülni a fejezeteknek keresett s néha semmit mondó címei (pl. *Lant és biblia, A*

délpont felé), melyeket már egyszer tudományos munkákból száműzni igen hasznos dolog volna. Az életrajzban a túlságosan is sok idézet s a folyamatosságot többször megszakító kitérések, a Tolnaival való polemizálás zavarólag hatnak ugyan, de szerencsére a munka lényegét nem érintik. De nem is akarjuk a kisebb és lényegtelenebb hibák emlegetésével e nagy szorgalommal és tudással megírt könyv értékét még látszólag is kisebbíteni, melynek számos sikerült és szép részlete méltán megérdemelte két tudós társaságunk elismerését.

GYÖRGY LAJOS.

Katona Lajos Irodalmi tanulmányai. Kiadja a Kisfaludy Társaság. I—II. kötet. Budapest, Franklin, 1912. 405. és 417. l.

A kegyelet érzésével vesszük kezünkbe ezt a két kötetet, mely Katona Lajos életrajzát és tanulmányait foglalja magában. A bevezető életrajz, a nagy pontossággal összeállított bibliographia és a jegyzetek Császár Elemér munkája, ugyanó válogatta össze ügyes kézzel Katona tanulmányait. Az életrajz, a szöveg, a jegyzetek híven elénk tárják Katona Lajos tudományos fejlődését, sokoldalú kutatásainak messze szétágazó irányait és munkásságának legjellemzőbb vonásait.

Katona Lajos tanulmányai a magyar irodalomnak és műveltségnek állandó értékei maradnak. Tanulságos a bennök levő szellemkapcsolat, mely nekünk és a külföldnek egyaránt becses. Látjuk, mit vett át nemzetünk a külföldi irodalmakból és mit adott vissza a folklóre- és kódex-irodalomban. Új utakon új eredményekhez jutott Katona Lajos, és ezért olyan jelentősek tanulmányai. Szerintünk érdeme abban tetőződik, hogy olyat vett észre és látott meg, a mi szerves összekötő szála az irodalmi fejlődésnek. Az ő általa megvilágított kapcsolatok, az ő tudományos megállapításai valószínűleg megdönthetetlenek maradnak, mert a mily óvatos volt véleménye kimondásában, annyi adattal támogatta nézetét és megkapó mennyiségben sorolta fel bibliographiai ismereteit. Rengeteg munkát kellett valóban elvégeznie, hogy tudományos tételeit ilyen formában megalapozza és kiépítse. Igaza van Császár Elemérnek: »Az alapos részletmunkának megbecsülése, az adatoknak pontos megállapítása, a semmi nehézségtől vissza nem riadó kutatás, a tényeknek szigorú megvizsgálása, az érvek és ellenérvek óvatos mérlegelése az, a mi őt egyik legkiválóbb s talán legmegbízhatóbb philologusunkká tette.« (30. l.)

Katona irodalmi tanulmányait három nagy csoportba oszthatjuk. Az első a folklóre-, második a különleges mese-, harmadik a kódex-forrástanulmányok csoportja. Mindegyikben nagyot alkotott. Az első megalapozásában nagyobb a mélyreható, receptív munka, a másodikban szerintünk részletesebb olvasottsággal, mélyebb felfogással áttekinthetőbb és uralkodóbb munkát végzett, míg a harmadikban a szellem terén élesebb látást, biztosabb ítéletet és még az eddigieknél is tágabb ismeretkört árult el. Melyikben volt nagyobb, nehéz eldönteni. Az elsőben talán nagyobb volt egyéniségének eredetisége, a másodikban uralkodóbb elemző ereje, a harmadikban